

17.6.2019

EOAK/6132/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Juho Martikainen

SELLIEN LÄMPÖTILAT RIIHIMÄEN VANKILASSA KESÄLLÄ 2018

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Riihimäen vankilan olosuhteita kesällä 2018. Kantelun mukaan kesän hellejakson aikana vankilan C5-osaston sellien lämpötilat olivat sekä päivällä että yöllä +30 astetta. Kantelun mukaan osastolla vangit ovat valtaosan ajastaan selleissä. Riihimäen vankilan toimenpiteet lämpötilan laskemiseksi eivät olleet olennaisesti vaikuttaneet sellien lämpötilaan. Sellien ilmanvaihtoon tarkoitetut ikkunat eivät kantelun mukaan ole riittävät asianmukaisen ilmanvaihdon aikaansaamiseksi.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön lausunto ja Riihimäen vankilan selvitys.

3 RATKAISU

3.1 Saatu selvitys

Riihimäen vankilan selvityksen mukaan kiinteistötekniikan raporttien mukaan kesän 2018 hellejakson aikana (1.7.–15.8.2018) C-osaston poistoilman lämpötila ei ole missään tilanteessa ylittänyt +30 asteen lämpötilaa. Ajanjaksolla 15.7.–5.8.2018 C-osaston poistoilman lämpötila on ollut keskimäärin +26–27 astetta. Poistoilman lämpötilaa mitataan yksinomaan koko C-osaston poistoilmalaitteeseen sijoitetun mittalaitteen avulla. Osasto- tai sellikohtaisia poistoilman lämpötiloja ei voida selvittää. Selvityksen mukaan koko vankila oli kärsinyt kesän 2018 hellekauden tuottamasta lämpövaikutuksesta.

Keskushallintoyksikkö totesi lausunnossaan, että saadun selvityksen perusteella lämpötila Riihimäen vankilan C5-osaston selleissä ei ollut ylittänyt asunnon ja muun oleskelutilan terveydellisistä olosuhteista sekä ulkopuolisten asiantuntijoiden pätevyysvaatimuksista annetussa sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa (545/2015) säädettyjä asuintilan enimmäislämpötiloja +30 tai +32 astetta. Keskushallintoyksikön mukaan oli kuitenkin selvää, että sellissä oli ollut kuuma.

Vankilan selvityksen mukaan osastojen ilmanvaihtoa oli yritetty parantaa yöaikaisella tuulettamisella. Lisäksi vankien olojen parantamiseksi selleihin oli luovutettu käyttöön erillisiä tuuletinlaitteita. Vangeilla oli selleissään verhot ja tarvittaessa sellejä oli voinut pimentää enemmän muilla kankailla (lakana), mikäli tästä on koettu saatavan hyötyä.

Päiväjärjestyksien väliaikaiset muutokset olisivat olleet mahdollisia, mutta muutosten osalta tulee kaikissa tilanteissa arvioitavaksi se, voiko esimerkiksi sellien pidempiaikainen aukiolo tuottaa sellaisia riskejä, joista voi seurata välittömiä henkeen ja terveyteen kohdistuvia vaaroja. Kantelussa mainittu ehdotus sellien aukioloaikojen lisäämisestä ei ollut tullut tiedoksi vankilan johtajalle ja siten on mahdotonta arvioida jälkikäteisesti sitä, olisiko pyyntöä voitu toteuttaa.

Keskushallintoyksikkö totesi lausunnossaan, että Riihimäen vankilan tulisi edelleen selvittää esimerkiksi auringonvaloa heijastavien ikkunakalvojen tai verhojen hankkimista sekä päiväjärjestysten väliaikaista muuttamista mahdollisten hellejaksojen aikana.

Riihimäen vankilan selvityksen mukaan vankilan nykyisellä ilmastointitekniikalla ei pystytä jäähdyttämään vankilaa siinä määrin, että sellien, osastojen, toimistojen tai muiden tavanomaisten tilojen lämpötilaa voitaisi alentaa voimakkaiden hellejaksojen aikana. Vankilan näkemyksen mukaan paras keino vankilatilojen jäähdyttämiselle olisi ilmastointijärjestelmä, joka pystyy jäähdyttämään tuloilmaa riittävästi. Tällaisen hankinta ei ole vankilan toimivallassa.

Keskushallintoyksikkö katsoi, että poikkeuksellisen lämpimään säähän liittyviä haasteita oli kesällä 2018 ollut havaittavissa myös muualla ja samasta kuumuudesta oli kärsinyt vankien lisäksi myös henkilökunta.

Lausunnon mukaan lämpimien säiden aiheuttamat ääriolosuhteet ovat aito ongelma vankilaolosuhteissa muun muassa ilmastointiin liittyvien puutteiden ja rakennusteknisten seikkojen vuoksi. Vankiloiden rakennuskanta on vanhahkoa ja pääsääntöisesti vankiloissa ei ole viilentävää ilmastointia. Keinot sellin sisälämpötilan viilentämiseen ovat rajalliset erityisesti silloin, kun ulkolämpötila on pitkään korkea.

Lausunnon mukaan ilmastointijärjestelmän parantamista on selvitetty aiemmin kanteluasian (dnro 3306/4/14) yhteydessä, jolloin Senaatti-kiinteistöt ei rakennuksen omistajana ole pitänyt toimenpidettä tarpeellisena. Keskushallintoyksikkö toteaa, että tilanne ei tältä osin ole muuttunut. Rikosseuraamuslaitos jatkaa yhteistyössä Senaatin kanssa sellaisten muiden toimenpiteiden kartoittamista, joilla voitaisiin ilman mittavaa vuokratustannusten nousua vaikuttaa vankien ja henkilökunnan olosuhteisiin erityisesti kesähelteillä.

3.2 Oikeusohjeet

Vankeuslain (767/2005) 1 luvun 3 §:ssä säädetään vankeuden täytäntöönpanon sisällölle asetettavista vaatimuksista.

Vankeuden sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta.

Vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja.

Vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään.

Lain 7 luvun 1 §:n mukaan vankien käytössä tulee olla asianmukaiset asuin- ja peseytymistilat. Vankiloita rakennettaessa ja korjattaessa varsinaiset asuintilat on varustettava niin, että ne vastaavat yleisessä rakennuslainsäädännössä asuintiloille asetettuja vaatimuksia.

Tarkempia määräyksiä annetaan Rikosseuraamuslaitoksen antamassa määräyksessä ”Vankien asuminen ja perushuolto” (19/004/2010). Kyseisessä määräyksessä säädetään muun muassa sellin ikkunan pinta-alasta, jonka on oltava vähintään 10 % lattiapinta-alasta. Vakituksessa asuinkäytössä olevassa sellissä tulee olla tuuletusmahdollisuus ulkoilmaan.

Vankilan terveydellisten olojen valvonnasta määräyksessä todetaan seuraava.

Vankiloiden terveydellisten olojen valvonnassa on tarkoituksenmukaisinta käyttää hyväkseen kunnallisten terveystarkastajien asiantuntemusta. Laitoksia kehoitetaan pyytämään kunnallinen terveystarkastaja tarkastamaan laitoksen terveydelliset olot vuosittain ja erityistapauksissa useammin.

Tarkastuksesta tulee pitää pöytäkirjaa, joka toimitetaan Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikköön, aluejohtajalle sekä vankilan johtajalle.

Ympäristöterveydenhuollosta aiheutuvista kemiallisista, biologisista ja fysikaalisista tutkimuksista syntyneet kustannukset maksaa vankila.

Terveydensuojelulain nojalla on annettu sosiaali- ja terveysministeriön asetus asunnon ja muun oleskelutilan terveydellisistä olosuhteista sekä ulkopuolisten asiantuntijoiden pätevyysvaatimuksista (545/2015). Asetuksen 6 §:ssä ja liitteessä määritellään asuinhuoneen lämpötilan toimenpiderajat. Lämpötilan yläraja on 32 astetta. palvelutaloissa ja vanhainkodeissa yläraja on kuitenkin 30 astetta.

Euroopan neuvoston vankilasääntöjen kohdassa 4 todetaan, ettei resurssien puute ole peruste vankilaoloille, jotka loukkaavat vankien ihmisoikeuksia. Sääntöjen kohdan 18.2 mukaan kaikissa rakennuksissa, joissa vankien on asuttava, työskenneltävä tai kokoonnuttava on oltava riittävän suuret ikkunat, jotta vankien on normaaliolosuhteissa mahdollista lukea tai työskennellä luonnonvalossa, ja niiden kautta on saatava raitista ilmaa, jollei käytössä ole riittävää ilmastointijärjestelmää.

Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja on ratkaisussaan 3306/4/14 ottanut kantaa Riihimäen vankilan C-osaston sellien lämpötiloihin heinäkuussa 2014. Myös tuolloin sellien lämpötilat olivat pitkään kuumia.

Ratkaisussaan apulaisoikeusasiamies Pajuoja esitti muun muassa sellien ikkunoihin laitettavien kalvojen ja päiväjärjestyksen muutosten ottamista käyttöön. Lisäksi hän totesi:

”Viittaa vielä lopuksi edellä oikeusohjeissa Euroopan neuvoston vankilasääntöjen perusperiaatteiden 4. kohdassa todettuun, jonka mukaan resurssien puute ei ole peruste vankilaoloille, jotka loukkaavat vankien ihmisoikeuksia. Periaatteen toteutumisen kannalta jäähdytystoiminnon lisääminen laitoksen ilmastointijärjestelmään olisi yksittäisenä toimenpiteenä eniten vankien ja henkilökunnan olosuhteisiin varsinkin kesäaikana vaikuttava. Tiedostaen kuitenkin Rikosseuraamuslaitoksen taloudellisen tilanteen asettamat rajat, pidän edellä esittämiäni ennakkollista suunnittelua ja sen pohjalta toteutettavia ajallisesti kuitenkin varsin lyhytaikaisesti vaikuttavia toimenpiteitä välttämättöminä, ettei tilanne suljetuimpien osastojen vankien olosuhteiden osalta seuraavana kesänä jälleen toistu. Korostan, että esittämäni näkemykset ovat esimerkkejä toimenpiteistä, joilla käsitykseni mukaan olisi mahdollista helpottaa poikkeuksellisen lämmön nousun aiheuttamaa kärsimystä suljetuilla osastoilla. Otaksun vankilassa pystyttävän syvemmän ammatillisen osaamisen myötä arvioimaan myös mahdollisesti muiden kuin nyt esittämieni toimenpiteiden vaikutusta vankien olosuhteisiin.”

Ratkaisun johdosta antamassaan toimenpideilmoituksessa Riihimäen vankila ilmoitti sopineensa terveystarkastajan kanssa, että terveystarkastaja tulee tarvittaessa tarkastamaan selliolosuhteet, jos lämpötilaongelmia havaitaan. Vankila oli myös selvittänyt lämpöä heijastavien kalvojen asentamista ikkunoihin. Ilmastointijärjestelmä oli säädetty toimimaan maksimiteholla ja vankeja ohjeistettu olemaan tukkimatta ilmastointikanavia. Lisäksi vankila oli varautunut muuttamaan tilapäisesti osastojen päiväjärjestyksiä.

3.3 Kannanotto

Saadun selvityksen perusteella Riihimäen vankilan C-osastojen poistoilman lämpötila heinäkuussa 2018 on ollut +26–27 astetta. Kantelussa on mainittu sellin lämpötilan olleen + 30 astetta. Tietoja yksittäisten sellien lämpötiloista ei ole käytettävissä. Jälkikäteen on mahdotonta selvittää lämpötiloja tämän tarkemmin. Mainitut lämpötilat eivät ylitä sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa säädettyjä asuintilan lämpötilan toimenpiderajoja.

Saadun selvityksen perusteella on selvää, että sellien lämpötilat ovat olleet korkeita heinä–elokuussa 2018. Pidän myös mahdollisena, että lämpötilat ovat voineet ajoittain ylittää yllä mainitussa sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa säädettyt toimenpiderajat. Tilanne ei vaikuta muuttuneen vuodesta 2014.

Verrattuna tavallisiin asuinolosuhteisiin korkean lämpötilan merkitys korostuu suljetussa sellissä. Vangilla ei itsellään ole mahdollisuutta juurikaan vaikuttaa sellin ilmanvaihtoon tai sellissä viettämäänsä aikaan, kuten normaalissa asunnossa asuvalla. Siten ei voida pitää tyydyttävänä tilannetta, jossa sellien lämpötilat nousevat hellejakson aikana korkeiksi. Olennaista olisikin löytää ratkaisu siihen, ettei ongelma toistu jokaisen hellejakson aikana. Tiedossani on, että samantlaisia lämpötilaongelmia on muissakin vankiloissa, joten ongelma ei koske pelkästään Riihimäen vankilaa.

Saadun selvityksen perusteella Riihimäen vankilassa on tehty joitakin toimenpiteitä sellien viilentämiseksi, mutta niiden vaikutus lienee vähäinen. Esimerkiksi päiväjärjestysten muutoksia sellin ulkopuolisen ajan tai ulkoilujen lisäämiseksi ei ole tehty. Kiinnitän Riihimäen vankilan huomiota siihen, että vankilassa tulisi oma-aloitteisesti tämän kesän varalta selvittää mahdollisuudet lisätä sellin ulkopuolista aikaa lämpötilan noususta aiheutuvien ongelmien helpottamiseksi. Vankilan tulisi myös selvittää ja toteuttaa muita toimivallassaan olevia toimenpiteitä, joihin muun muassa apulaisoikeusasiamies Pajuojaan ratkaisun yhteydessä on viitattu. Mielestäni Riihimäen vankilan tulisi jatkossa hellejaksojen aikana myös seurata yksittäisten sellien lämpötiloja sen varmistamiseksi, ettei vankeja asuteta liian kuumiin selleihin.

Keskushallintoyksikkö on lausunnossaan viitannut edellä mainitun apulaisoikeusasiamies Pajuojaan ratkaisun yhteydessä saatuun tietoon, ettei Senaatti rakennuksen omistajana pidä tarpeellisena ilmastointijärjestelmän parantamista. Keskushallintoyksikön mukaan tilanne ei ole tältä osin muuttunut. Keskushallintoyksikkö viittaa myös siihen, että ratkaisun tulisi löytyä ilman merkittävää vuokratukustannusten nousua.

En voi yhtyä keskushallintoyksikön käsitykseen siitä, että tilanne ratkaistaisiin lähinnä vankilan toimenpiteillä. Saadun selvityksen perusteella vangin tai vankilan on mahdollista vaikuttaa sellilämpötilojen nousuun vain hyvin rajallisesti. Kysymys on myös useampia vankiloita koskevasta ongelmasta. Vaikuttaa siltä, että ilmastointijärjestelmän parantaminen olisi toimivin keino parantaa tilannetta.

Olisikin perusteltua, että Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö ryhtyisi toimenpiteisiin ratkaisun löytämiseksi. Kuten apulaisoikeusasiamies Pajuoja on aiemmassa ratkaisussaan todennut, Euroopan neuvoston vankilasääntöjen 4 kohdan mukaan resurssien puute ei ole peruste vankilaloille, jotka loukkaavat vankien ihmisoikeuksia. Näin ollen ei voida lähteä siitä, että ratkaisu sellien korkeisiin lämpötiloihin ei saisi aiheuttaa kustannusvaikutuksia.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen sellien lämpötiloista Riihimäen vankilan ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Riihimäen vankilalle ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle.

Pyydän Riihimäen vankilaa ilmoittamaan 27.7.2019 mennessä, mihin toimenpiteisiin tämä ratkaisu on antanut sille aiheutta.

Pyydän Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköä ilmoittamaan 31.12.2019 mennessä, mihin toimenpiteisiin tämä ratkaisu on antanut sille aiheutta.